

DE VRIJE WANDELAAR

uitgave van Nemo, vereniging van vrije wandelaars
10e jaargang - nr. 34 - najaar 2003

INHOLD

- **Recht om te struinen**
- **Swiebertjesgevoel**
- **Open brief aan de inrichters van Nederland**
- **Geschiedenis van het struinen**
- **Handleiding struinen en zwerfen in Nederland**
- **Kort nieuws**
- **Reiskrant komende winter en voorjaar**
- **Reizen met hart en ziel**

Internet

www.struinen.nl (Nemo)

www.voetpaden.nl (Steunpunt)

www.polen-net.nl (Nemo Polen)

www.tweevoeter.nl (wandelnieuws)

www.wandelzoekpagina.nl (routes)

STRUINEN IN NEDERLAND?!

Nemo organiseert wandelingen en komt op voor het behoud en de toegankelijkheid van voetpaden

Nemo Centrum Amsterdam: geopend van maandag t/m vrijdag 09.00-17.00 uur (woensdag gesloten)

Westerpark 2 • 1013 RR Amsterdam • tel/ fax: 020 6817013 • e-mail: nemo@pz.nl • internet: www.struinen.nl • giro: 527317

Nemo Centrum Polen • Kopaniec-Miedzylesie 5 • 58-512 Stara Kamienica • Polen • polen@pz.nl • www.polen-net.nl

DE GRONDRECHTEN VAN DE WANDELAAR

Het recht om te struinen

In Engeland wordt het recht om te struinen geregeld in een speciale wet: the right to roam. In Zweden bestaat het Allemansrecht (Allemansrätt) als belangrijkste basis voor recreatie. Het biedt iedereen de mogelijkheid om land van iemand anders te betreden, om te zwemmen in en varen op andermans water en om bloemen, bessen en paddestoelen te plukken. In Nederland bestaan alleen wetten die het struinen verbieden of onmogelijk maken, zoals de Wegenwet.

Voordat de Wegenwet van 1930 aangenomen werd, gold voor de toegankelijkheid van het landelijk gebied het gewoonterecht. Vanaf de ontginning van Nederland zijn op natuurlijke manier paden ontstaan; voornamelijk over dijken als droge routes voor mens en dier.

Voetverbindingen ontstaan als de kortste weg naar kerken, begraafplaatsen, akkers, huizen, scholen, pelgrimsoorden. De meeste afstanden werden per voet afgelegd en zo ontstonden de voorlopers van onze snelwegen uit de voetsporen van vele generaties voor ons. Voetsporen werden paden. Lopend werd zo het recht verworven om het pad te gebruiken: het gewoonterecht.

Door industriële, agrarische en stedelijke schaalvergroting wordt het gewoonterecht voor wandelaars langzaam ontmanteld. De Wegenwet van 1930 schaft het gewoonterecht definitief af en geeft landeigenaren de wettelijke mogelijkheid paden af te sluiten. Door ruilverkaveling en bestemmingsplannen verdwijnen de meeste onverharde paden die nog over zijn. De wandelaar stuit in het landelijk gebied op prikkeldraad, hekken, vernielde bruggetjes en bordjes 'verboden toegang art 461'. De vrije wandelaar wordt een overtreder.

De Wegenwet is een poging van de autoriteiten om de wandelaar binnen de perken te houden. Landeigenaren krijgen een wet om hun territorium af te sluiten en ze kunnen hun bezit genadeloos exploiteren. Het gevolg is de verschraling van het landschap. Na de invoering van de Wegenwet verdwijnt geruisloos 80% van alle onverharde paden en voor wandelaars worden grote recreatie-zones aangelegd.

Gewoonterecht

Juist de wandelaars hebben in Nederland de oudste rechten, namelijk het gewoonterecht dat steunt op een wandelpraktijk van vele eeuwen. Het zijn de lijnen die vele generaties voor ons, lopend in veen, klei en zand getrokken hebben en waarop wandelaars als erfgenamen de oudste rechten hebben. Waarom zullen wandelaars zich houden aan een Wegenwet die niet functioneert en de vernieling van het landschap legitimeert? Daarom moeten wandelorganisaties een andere Wegenwet eisen en herstel van de oude wandelrechten.

Angst

Mogelijk is angst de grootste drijfveer om de wandelaar te weren. Onheilsprofeeten voorspellen de ondergang van natuur en milieu als de horden tweevoeters bezit nemen van het landschap. De ervaring in binnen- en buitenland is dat dit nooit gebeurt. Zelfs op de provinciale wandelroutes van Zuid-Holland in het hart van de randstad kom je weinig mensen tegen. Ook de natuurpaden in recreatieparken (bijv. Het Twiske) zijn oasen van rust. Bovendien zal een toename van het aantal wandelaars alleen maar meer steun en begrip opleveren voor het behoud van natuur en milieu. De beste garantie voor voortbestaan en instandhouding van natuurgebieden is openstelling voor wandelaars. Het blijkt namelijk dat paden die met hindernissen toegankelijk zijn (z.g. laarzenpaden, paden met overstapjes en beperkingen i.v.m. broedtijd, bronstijd) wandelaars aantrekken die geen enkele overlast veroorzaken. In Nederland zijn veel gebieden uitstekend geschikt als struingebied: de uiterwaarden, de meeste natuurgebieden (de kwetsbare uitgezonderd) en veel agrarische gebieden. Toegankelijkheid van deze gebieden dient vastgelegd te worden in een wet die het recht om te struinen regelt voor de vrije wandelaar.

▪ Peter Spruijt

SWIEBERTJESGEVOEL

Struinen is voor mij het Swiebertjesgevoel. Maar wie kent Swiebertje nog? De zwerver die overal wel een avontuur van maakt. Belaagd door gevaren van buitenaf, in de persoon van Bromsnor. Maar gevoelig voor de hartelijkheid van juffrouw Saartje. Woensdagmiddag, televisie kijkend bij de burens, leefde ik al mee met de spannende avonturen van deze bekendste struiner van Nederland. Gelukkig komt het Swiebertjesgevoel af en toe weer boven. Zoekend naar de juiste wegen. Want als wandelaar kun je de gebaande paden lopen, uitgezette paaltjesroutes, ook geschikt voor rolstoelers. Natuurlijk kun je hier ook van alles meemaken. Overvolle afvalbakken, verdraaide wegwijzers. Maar je kunt er ook een avontuur van maken. De mooiste paadjes zoeken, niet meer weten waar je precies uitkomt, bomen over je pad zodat je een alternatieve route moet bedenken. Je kunt dan een Bromsnor tegenkomen! De ordehandhaver, of een villamevrouw die niet van wandelaars houdt. Maar ook een aardige boer die je de weg wijst, of een leuke ijscoman aan het water. Of een juffrouw Saartje met een kopje koffie!

Mathilde

OPEN BRIEF AAN DE INRICHTERS VAN NEDERLAND

OM DE VRIJHEID VAN DE WANDELAAR

Struinen betekent letterlijk: 'snuffelend rondlopen of men iets van zijn gading kan vinden'. Het is een ander woord voor 'niksen'. In Nederland kun je op veel manieren niksen. Het is opvallend hoe negatief en bijna crimineel de verschillende betekenissen van 'niksen' gekleurd zijn. Struinen speelt zich blijkbaar af in het half-illegale, grijze circuit. Struiners zijn vrije wandelaars die graag zwerven, grasduinen, rondhangen, afschuimen, vrijbuiten, banjeren, darren, dalven, scharrelen, flaneren, vagebonderen, landlopen, leeglopen, lanterfanten en loslopen. Het is duidelijk dat mensen die een doel voor ogen hebben (en een drukke baan), de gemarkeerde en gebaande paden lopen en geen zin of tijd hebben om te struinen.

Niksen

Elke mens zit op zijn tijd te niksen. Doelloosheid is een primaire menselijke behoefte. Het hele sociale, maatschappelijke en economische leven produceert voortdurend doel, zin en betekenis. Identiteit, status en positie bepalen wie subject, genitief, medewerkend of lijdend voorwerp is in het vastgestelde dagelijkse tijdsbestek. Vrije tijd begint bij het loslaten van deze grammaticale hiërarchie en het toelaten van zinloosheid, doelloosheid en leegte. Voorwaarde voor creativiteit is immers de 'leegte'; pas dan kan de eigen zingeving weer naar boven drijven: je eigen lichaamstaal; via het licht ontdek je je ogen; via klank je oren; via geur je neus; in het landschap je levensgeschiedenis. Creativiteit leidt tot herschepping/recreatie. Van 'iemand', wordt je weer 'niemand'. Niemand, in het Latijn 'nemo', is altijd een geuzennaam voor reizigers geweest (Odysseus bij de Cycloop, captain Nemo). Recreatie is in deze zin een reis naar Niemandland.

Calvinistisch landschap

Het Nederlandse landschap is niet bedoeld om te niksen. Eeuwenlang Oranjegezind watermanagement, polderbeheer en dijkverzwaren hebben een calvinistisch landschap geschapen waarin alle economische functies van Godswege gepredestineerd zijn, tot en met de Betuwelijn en de HSL. De kost gaat voor de baat uit. Doelloosheid en leegte is synoniem aan brekende dijken, verderf en zondigheid: elke generatie Nederlanders bouwde dus dijken, dammen en hekken, en verdreef zo het kwaad. De dijken werden steeds opgehoogd zodat de natuur- en landschapswaarden van de dijken vernield werden. Na één verschoven veendijk (zonder

bomen) moeten nu alle bomen op de Nederlandse dijken gekapt worden. De god van Nederland houdt niet van natuur. Binnen de dijken werd het landschap uitgedacht en benoemd tot de christelijke functies wonen, werken en vrije tijd. Later kwam de functie 'natuur' erbij om het geheel te completeren als een oudtestamenteel paradijs; ook de natuur werd uitgedacht en behekt.

Natuur als schaamlap

Doordat het landschap en de natuur was uitgedacht, was de eigen zingeving van natuur en landschap totaal verloren. De geïsoleerde natuursnippertjes werden niet met elkaar verbonden en het landschap leek nergens meer op (overal mais). De geschiedenis van de mensen in het landschap was uitgewist. De herrie was niet om aan te horen (vliegtuigen, auto's) en het stonk vreselijk (mest, uitlaatgassen). Als compensatie voor het verloren landschap werd recreatie uitgedacht. Landschapsparken, waardevolle cultuurlandschappen en oernatuur dienden om de natuur- en cultuurwaarden van het verleden te vervangen. Het netwerk van recreatieve langeafstandswandelpaden (LAW's; officieel overheidsbeleid) als excuus voor alle opgeofferde paden door genadeloze ruilverkavelingen; sinds de oorlog verdween meer dan 90%. Nog steeds is de aanleg van een LAW een startsein om overige paden in het gebied op te heffen of te asfalteren.

Struinnatuur

Recreëren werd in plaats van niksen, een verplichte excursie en pelgrimstocht naar de overgebleven resten van zingeving en betekenis. Nostalgie op de museumboerderij, revalideren op de zorgboerderij, jeugdgevoelens in het beschermde dorpsgezicht, erotiek in de duinpannen, depressie en agressie in het voor snelwegen of luchthaven gekapte bos en rouw in de ecologische berm na het zoveelste verkeersongeluk. De slimme bedenkers van deze product-marktcombinaties kwamen op het idee dat zelfs het 'niksen' uitgedacht kon worden in het product 'struinnatuur' en er verschenen overheidsnota's over 'struinnatuur'. Een gotspe! Wie heeft ooit gevraagd om struinnatuur? Het begrip is bedacht door de ontwerpers en beheerders van de nieuwe natuur om hun product aan de man te brengen. Alsof het struinen ontstaat vanuit landschapsvisies, tekenprogramma's en marketingconcepten. Er zijn zelfs al struinarrangementen en struinpannenkoeken. De politici en recreatie-ondernemers moeten afblijven van het begrip struinen! Struinen zit tussen je oren, het begint in je huiskamer als een luis in je pels. Het jeukt. Je gaat er van lopen.

Wat wil de vrije wandelaar?

Hoe kan een vrije wandelaar zich bewegen in een land waarin alles voor hem wordt uitgedacht. Waar alles te koop is, zelfs struinnatuur. Wat wil die vrije wandelaar? Hij wil niks. Er is gewoon te veel van alles. Beste inrichters van Nederland, vrije wandelaars zoeken de marge! De spaties tussen uw mooie woorden, de stopwoorden tussen uw volzinnen. Ze lijken op kinderen die op zandhopen spelen tussen de nieuwbouwwijken voordat ze veranderen in artistieke speelplaatsen. Vrije wandelaars moeten het hebben van wat buiten uw gezichtsveld valt, waarin u zich niet interesseert en wat u vergeten bent. Daarom zeggen ze ook niet waar ze lopen, maar u hoort wel hun pijnkreet wanneer ze hun vertrouwde plekken verliezen, zoals bij Ruigoord en bij Ijburg.

Als ze u willen aanwijzen waar je nog kunt struinen, komt u met bulldozers, informatieborden, hekken en andere inrichtingsmaatregelen. U graaft geulen waardoor doorgaande wandelingen niet meer mogelijk zijn. U plaatst hekken en beperkte ingangen waardoor vrije toegang niet meer kan. Door uw drastische en drassige vorm van terreinbeheer vernielt u de sporen van vele generaties wandelaars. Ook uw aangelegde moerassen verdrijven de wandelaars. Zonering gebruikt u als eufemisme voor afsluiting. Kijknatuur, een slinkse wijze van afsluiting, noemt u openstelling. Natuurparken zijn vaak een alibi voor ondoorzichtig beheer en prinselijke jachtprivileges. Wandelorganisaties worden zelden betrokken bij beheer en inrichting, het gaat over hun en zonder hun. Door uw slimme arrangementen moet er voor de vrije natuur betaald gaan worden. Wie komt nog op voor de gratis, openbare en toegankelijke ruimte in uw geprivatiseerde natuurgebieden? Uw struinnatuur levert geen vrijheid, maar vereist juist nog meer toezicht, zorg en begeleiding. De wandelaars dienen zich maar te voegen naar uw concepten, waarden, normen. Wandelaars worden afnemers van uw producten en klanten van de BV Nederland, die nu ook in natuur handelt.

In de tijden van de pest

Na de bittere tijden van de varkenspest, BSE, MKZ en de vogelpest wordt pijnlijk duidelijk hoe klein de marge is waarin de wandelaar zich vrij kan bewegen: in de spaarzame ecologische linten, langs het schaamgroen van de buitenwijken, door de ecologisch beheerde landschapsparken en recreatiegebieden, door het museumlandschap of de kunstmatig aangelegde oernatuur. De wandelaar is een scharrelkip geworden die mag scharrelen en kuieren in een afgepaste ruimte, terwijl de

grootste ruimte voor de legbatterijen gereserveerd is. Binnen klaphekken en schrikdraad is de wandelaar een wildgrazer geworden, net als het heckrund of het Poolse konikspaar; één vermoeden van MKZ in de buurt betekent letterlijk het einde. De wandelaar is dus vogelvrij voor de inspecteurs en de dierendoders. Net als varkens worden wandelaars om economische redenen opgesloten in reservaten en voorgeschreven gemarkeerde wandelroutes, waar ze elkaar verdringen en elkaars hakken stuk trappen. Wandelaars, scharrelkippen, wildgrazers en de overgebleven Schoonderbeker schapen zijn lotgenoten geworden. Overlevenden uit een voorbije tijd, fotomateriaal voor musea en websites, maar verdreven uit het landschap waar ze thuishoorden.

Naar de achterkant van Nederland!

Daarom ontlopen de vrije wandelaars u en uw beheerders; ver weg naar de achterkant van Nederland; naar de rafelranden van steden; de verruigde en verwaarloosde gebieden; alle gebieden waar zingeving afgebladder is, die vergeten zijn door de god van Nederland; de overwoekerde grasdijken, de verwilderde achtertuinen, de exotische planten in de havens, de rijk begroeiende gifgronden, onbeheerde grensgebieden, verlaten industrieterreinen. En vooral alle per ongeluk onuitgewiste sporen van ons verleden en onze jeugd: de vrijerslaantjes, kerkepaden, schapedriften, galgepaden, jaagpaden, dodenpaden, tiendwegen, karrensporen, schouwpaden, achterommetjes, slootranden, bermen, laarzenpaden, kruipsporen, modderpaden, sluipwegen, grenswegen, puinwegen, weidepaden, tuinpaden, oeverpaden, slaperdijken, zomer/winterdijken, bandijken, wildsporen, smokkelpaden, herderspaden, kronkelpaadjes, slijtpaden, knuppelwegen, kooipaden, houtkaden.

Wat vraagt de vrije wandelaar? U heeft het zo goed voor met de recreant en de wandelaar. Geef het landschap terug aan de vrije wandelaar! Creëer niemandsland, marges, vrijplaatsen; durf te verwaarlozen; laat de natuur met rust, ook in en om de steden, bij de mensen. Zandhopen in plaats van kinderspeelplaatsen, boomstammen en rioolbuizen i.p.v. kunststoffen speeltuig. Weg met de wipkippen! Inrichters van Nederland: creëer marges voor wandelaars! Bescherm de onverharde paden en bevorder de toegankelijkheid van het landelijk gebied voor de wandelaar. Elk landschap krijgt de wandelaars die het verdient.

- Peter Spruijt

GESCHIEDENIS VAN HET STRUINEN

Van biegeren, stabulieren en loseneeren

Zwerven wordt in West-Europa pas echt een onderwerp in de Middeleeuwen. Vanaf dan is het meteen ook een probleem en moet er dus gestraft worden. Dat wordt pas minder in de twintigste eeuw, als de nadruk op behandeling gaat liggen. Van echte acceptatie is ook dan uiteraard geen sprake. En de 21e eeuw heeft weer nieuwe verrassingen in petto.

Middeleeuwen

De middeleeuwer zag heel wat zwervend volk aan zich voorbijgaan. Aanvankelijk kan hij een duidelijk onderscheid maken tussen de bedreigende zwerver en de hooggeachte reiziger uit noodzaak van functie of opdracht: kooplieden, reizende handwerkslieden, studenten, bedevaartgangers, bedelmonniken. De daar tegenover staande, bedreigende zwerver is een diffuse categorie bestaande uit bedelaars, kwakzalvers, berenleiders, goochelaars, muzikanten en komedianten. Later komen hier nog grote groepen zigeuners bij. Bovendien zijn ook de (van universiteit naar universiteit) reizende studenten niet zo'n hechte groep. Hieronder vindt men de z.g. Vaganten, die d.m.v. het voordragen van gedichten in hun onderhoud willen voorzien. Aanvankelijk leidt dit tot een hoge status (vgl. de makers van de Carmina Burana of het werk van Jacob van Maerlant), maar bij overvoering van de markt daalt het niveau en komen veel Vaganten terecht in de categorie van 'gewone' potsenmakers. Kortom, het onderscheid tussen de bedreigende en de geachte zwerver ligt niet helemaal vast.

Zwerver als crimineel

Sinds de bevolking van West-Europa sedentair is geworden, kreeg de échte vagebond (en met name zijn leven van de hand in de tand) steeds meer de roep van criminaliteit, en strafmaatregelen bleven dan ook niet uit. Karel de Grote treedt nog in de vroeg-christelijke traditie van steun aan de armen, maar

later in de negende eeuw bepaalt de Lex Francorum dat men geen geld moest geven aan niet tot werken bereide zwervers. En in de dertiende en veertiende eeuwen worden er wetten in Engeland uitgevaardigd die het opnemen van zwervers door kloosters verbieden, evenals het geven van aalmoezen. Veel steden nemen vanaf die tijd maatregelen tegen zwervers, zoals het verbieden van toegang tot de stad. Dit wordt gemotiveerd met de bedelaarsplaag die vanaf de dertiende eeuw Europa zou teisteren. Ook verschijnen er boekwerken, of beter gezegd pamfletten tegen zwervers. In 1509 is er, waarschijnlijk als eerste (en later veel vertaald), het Liber Vagatorum, met een inleiding uit 1528 van Martin Luther. Deze maakt een duidelijk onderscheid tussen de stedelijke armen die verzorgd en de zwervende paupers die geweerd moeten worden. De Engelse wetten uit die tijd worden steeds scherper, en bedreigen zwervers met lichamelijke mishandeling en bij recidive zelfs met de doodstraf.

Dit alles hangt samen met de behoefte van de Engelse landheren aan goedkoop werkvolk en aan de ontwikkeling van het kapitalisme met zijn vele transporten van handelsgoederen, die maar al te vaak werden beroofd. Zelfs de Engelse terminologie verandert: naast 'vagebond/vagant' verschijnt ook de benaming rogue, een sterkere aanduiding van gevaar. De zwerver verandert van een ergernis in een crimineel. In de Nederlanden spreekt men o.a. van schalcken, fielten en rabbauwen, die 'root walsch oft Arragoens quisten ... Oft coopmans latijn spreken'. Het zijn mensen die de weg van eerloosheid en schande zijn opgegaan en zich daarmee buiten de maatschappij hebben gesteld. Tientallen benamingen zijn in omloop, al naar gelang hun speciale kwaliteiten; zoals bv. grantneren, dutseren, sclepperen, die zich resp. uitgeven voor lijder aan vallende ziekte, bedevaartganger of priester.

Orde en tucht

Overigens ziet men door de eeuwen heen de tendens bij overheden om

enerzijds zwervers en bedelaars te voorzien van maaltijden en onderdak (zoals in Vlaanderen vanaf het begin van de zestiende eeuw), en anderzijds de werkweigeraars en principiële bedelaars steeds strenger te straffen. In de republiek is Coornhert een mijlpaal, met zijn boek uit 1587 dat de ominieuze titel draagt Boeventucht of de middelen tot mindering der schadelijke lediggangers. Hij is de eerste die, naast drankmisbruik, ook andere oorzaken van misdadigheid ziet: ten eerste de contra-productieve werking der plakaten tegen bedelaars en landlopers (die nu immers over de rand worden geduwd en dus niets meer te verliezen hebben) en ten tweede de 80-jarige oorlog, die 'van goud schuim en van broodwinners lediggangers maakt'. Dit laatste slaat op de van hun land verjaagde boeren, wier akkers door oorlogvoering of plunderende bendes waren verwoest. Dezen leefden voortdurend aan de rand van de absolute armoede, van de ene dag op de andere, bedelend, stelend, stropend. De remedie van Coornhert is deze mensen economisch nuttig te maken door ze te werk te stellen op galeien, in de landontginning en in werkhuizen, waar men een ambacht beoefent of (buiten de tehuizen) aan de stedelijke structuur werkt. De structuur die in de zeventiende-eeuwse Nederlanden ontstond op het gebied van spin-, rasp- en werkhuizen vloeit hieruit voort.

Wetten en gestichten

Door de Napoleontische Oorlogen verergert alleen maar het pauperisme, met als gevolg nieuwe wetten tegen landloperij en bedelarij, die als misdaden tegen de openbare orde werden gezien. De burgerij wenst vooral niet geërgerd te worden door voor hem ongewenst gedrag; deze ergernis moest uit het zicht verdwijnen. Niet zozeer vergelding was aan de orde, maar het opheffen van de als ongewenst beschouwde situatie. Dit is de reden dat er aan het begin van de negentiende eeuw stedelijke opvanghuizen en plattelandsgestichten (Frederiks-, Willems- en Wilhelminaord) worden opgericht; deze laatste drie door de Maatschappij van Weldadigheid.

Paupers worden van de stad naar het platteland overgebracht, om op vrijwillige basis daar te werken. De in dezelfde tijd opgerichte Ommerschans en Veenhuizen worden echter dwanggestichten waar paupers na razzia's terecht komen. Beide systemen passen in het burgerlijk beschavingsoffensief en in, wat De Heer noemt, de 'constructie van de huiselijke haard' in plaatsen waar nog niet echt gewoond werd. Het spreekt voor zich dat de romantische verheerlijking van de bohémien, in boek- en operavorm, niet in tegenspraak is met de realiteit van criminalisering en opsluiting.

Landloperij strafbaar

Een andere belangrijke factor voor het toenemen van de verpaupering is natuurlijk ook het zich dan ontwikkelende kapitalisme, waarbinnen grote groepen zich niet staande kunnen houden als arbeider en ontworteld raken. Opvallend dat in de tweede helft van de negentiende eeuw de veroordelingen voor bedelarij en landloperij gelijke tred houden met de stijging van de broodprijzen en met de faillissementsstatistiek. Maar nergens wordt een significante relatie gevonden tussen landloperij en criminaliteit. Toch wordt in dezelfde tijd landloperij in Nederland juridisch geregeld door het in het Wetboek van Strafrecht op te nemen, in één artikel met bedelarij en souteneurschap. De irritatie die men oproept is genoeg reden voor criminalisering. De criminoloog Nagel merkt hierbij op dat de rijke niet-werkende zwerver (de rentenier op wereldreis) geen haat oproept; daarvoor moet je een arme zwerver zijn.

Zwerver schrikbeeld van de burger

De economische crisis van 1929 versterkt het proces van verpaupering. In de VS ontstaat de hobo, de werkzoekende zwerver, wiens zwerven dan ook bedoeld is om werk te zoeken. Hij wordt bejubeld door Amerikaans links en bezongen door Pete (this land is your land) Seger en Woody Guthrie. De hobo staat tegenover de tramp, die zwerft en droomt, en niet wil werken. Hij wil niets van doen hebben met arbeid en is, zoals Gerd Stein het

omschrijft 'in permanente staking'. Voor deze categorie is sympathie wat moeilijker op te wekken. Het spreekt bijna voor zich dat in Nazi-Duitsland de hetze en de wetten tegen vagebondisme het scherpst zijn. Zwerven gaat in tegen de volksgemeenschap, en de gelijkstelling met 'zigeuners' geeft de mogelijkheid van een raciale component in de uitstoting en tenslotte vernietiging. In de naoorlogse jaren verdwijnen overal dit soort wetten en neemt het aantal opsluitingen af. Maar de ergernis jegens devianten, de ontkenning van wat je zelf bent, blijft. De zwerver is wens- en schrikbeeld van de burger. De ergernis die zwervers oproepen wordt bepaald door armoede, werkloosheid en niet-vestiging: rijkdom, succes en macht maken aantrekkelijk; werk is de hoeksteen van de kapitalistische maatschappij; een vaste verblijfplaats is al eeuwen de norm in het westen. Wel doemen sinds de jaren zestig van de negentiende eeuw de hippie en de alternatieve cultuur op, maar ook hier zien we de wens tot het verrichten van arbeid en daarmee tot onvermijdelijke arbeidsdeling; datgene waartegen men zich meende af te zetten. Ook het alternatieve kan snel worden geïntegreerd in aanvaardbare normen.

Landloperij als psychisch defect

Over wie nou die zwerver of vagebond is, waren en zijn de meningen altijd zeer verdeeld. Enerzijds is er de boven geschetste economische verklaring. Anderzijds is er een predikant in Veenhuizen die (begin 20e eeuw) meer op de psychologische factoren let: "Landlopers zijn vaak beweeglijk, niet ijverig, nemen er hun gemak van, verwaarlozen hun verplichtingen, stellen vaak uit, enz. Het lopen van de landloper is een weglopen. Daar is eerst een hevige afkeer, plotseling komend; zij wordt gevolgd door weggaan en zwerven. Hiernaast is te vermelden plotselinge hevige ontstemming, eveneens gevolgd door weglopen, en een plotselinge verwarring van affecten en waarden. Wint de emotie, dan ziet men drinken optreden, of soms zelfmoordpogingen. Wint de lagere activiteit, dan ziet men de 'fugue', de

betrekkelijk doelloze, maar gezondheid herstellende voortzwerfing."

De criminoloog Van Mesdag spreekt in dezelfde tijd van een onmacht tot handelen, een onmacht die tot een positief gevoel van bevrediging voert; het niet-werken wordt als aangenaam beschouwd. Aangezien de positieve instelling tot arbeid volgens hem normaal is, heeft bij de zwerver dus een omkering in de normale gevoelens van lust en onlust plaatsgehad. We zien hier dus een beschrijving van de tramp, de 'echte' zwerver.

In ieder geval is wel duidelijk dat bovenmatig veel zwervers behoren tot de categorie van de (letterlijk) 'gezakten', gezakt door de mazen van de maatschappelijke netten. Er komen bij hen meer alcoholisme, zwakbegaafdheid, handicaps, verlatingen en echtscheidingen voor. De arbeids-instabiliteit is hoog, de sociale vaardigheid beperkt.

Tot slot

De huidige en toekomstige houding in Nederland tegenover zwervers laat zich ongeveer afleiden uit de planologische en politieke situatie. In het verkeersriool Nederland was vrij wandelen, zwerven, ontdekken of struinen toch al een escapistische, romantische notie (de bohème herleeft), maar in het huidige LPF-klimaat van xenofobie, veiligheidsneurose en bekrompenheid worden de zaken nog wat verder op scherp gezet. Grote groepen wordt zelfs al de mogelijkheid tot zwerven ontnomen: Asielzoekers worden geweerd of opgesloten en illegalen worden uitgezet voordat ze zouden kunnen gaan denken aan zwerven.

Toch is er ook nieuwe aanwas: huisuitzettingen omdat men de enorme huren niet meer kan betalen, ontruiming van kraakpanden en stijgende schulden bij consumptieslaven zorgen voor een nieuw leger van daklozen. Maar gelukkig krijgen we ook steeds meer zwerfblauw op straat om de laatste vlekjes op onze beschaving weg te werken en op te sluiten. Voelen we ons na 1000 jaar ongemak toch nog veilig

...

▪ Vincent Rottier

HANDLEIDING STRUINEN EN ZWERVERN IN NEDERLAND

Struinen is volgens van Dale “snuffelend rondlopen om te zien of men iets van zijn gading kan vinden”. Maar sinds enige jaren is de betekenis uitgebreid met “zwerven, dwalen, zonder vast doel of richting”; liefst door allerlei gebieden die men zelf wil ontdekken, zonder routegids of markeringen en eventueel zonder toestemming. Wie mét toestemming wil struinen kan terecht in de z.g. zwerfnatuur, die echter maar enkele procenten van het bezit van natuurbeheerders beslaat. Wie echter wat minder nadruk legt op de regels en écht wil struinen (laten we het zwerven noemen) heeft het niet makkelijk. In deze betekenis is struinen in Nederland bijna onmogelijk. Wie het toch wil proberen krijgt te maken met een schier oneindig aantal versperringen, terreineigenaren en -beheerders, ordehandhavers, wettelijke bepalingen, infrastructuur etc. Maar we gaan het toch proberen! Belangrijk is dat je de wandelcode naleeft: niets beschadigen, geen afval achterlaten, hekken sluiten, dieren niet verstoren, geen lawaai maken. Je bent dan in ieder geval niet op dit soort dingen te pakken. Met wie of wat krijg je te maken?

De Wet

Volgens het Burgerlijk Wetboek mag men, wanneer een erf niet is afgesloten door bv. bebouwing, omheining of water, zich erop begeven, tenzij je schade aanricht of de eigenaar dan wel pachter heeft aangegeven (mondeling of via –eventueel zelfgemaakte- borden) dat toegang verboden is. Oftewel: Als je niets ziet of hoort kun je gewoon doorlopen. Overigens is het van mei t/m oktober verboden over wei- of hooiland te lopen. Dus neem altijd de randen van akkers en weilanden. Het BW regelt ook erfdienstbaarheden. Deze betreffen een overeenkomst waarin de eigenaar (het dienend erf) een deel van de beschikking over zijn eigendom aan een derde (het heersend erf) afstaat. Op die manier kan in een overeenkomst worden opgenomen dat wandelaars over zo'n dienend erf mogen lopen. Dit is ter plaatse moeilijk te zien, dus ga je er gewoon van uit dat het zo is.

Openbaarheid

Een pad is volgens de Wegenwet openbaar als het op de wegenlegger staat of door verjaring, als het gedurende 30 jaar zonder belemmering (waaronder verbodsborden) toegankelijk was. Het eerste kan een struiner moeilijk ter plekke aantonen. Het tweede ook, maar misschien ken je mensen in de wandelomgeving die je sterker doen staan. Alle beetjes helpen. Overigens kan verjaring zich ook tegen de openbaarheid richten: Als er gedurende 30 jaar geen toegankelijkheid was, is de openbaarheid verjaard. Door een pad te betreden draag je dus enerzijds bij aan openbaarheid door verjaring en anderzijds aan het tegengaan van het teloorgaan van openbaarheid door verjaring! De keur van een waterschap kan wandelen over de paden langs waterlopen verbieden. Maar de tendens bij waterschappen is juist om steeds meer van deze z.g. schouwpaden open te stellen. Alleen kwetsbare gebieden worden nog echt verboden verklaard.

Ordehandhavers

Dit zijn er velen, met vele soorten uniformen en bevoegdheden. Het bekendst is natuurlijk de Politie. Dit betreft Algemene Opsporingsambtenaren, met algemene bevoegdheden op het hele Nederlandse grondgebied van opsporing, aanhouding (= arrestatie), fouillering en geweldsgebruik, inclusief het dragen en gebruiken van wapens. Hiernaast zijn er nog de Bijzondere Opsporingsambtenaren (BOA's). Ze ontlenen hun bevoegdheden aan bijzondere wetten. Van die wetten zijn er vele en er zijn dus ook vele soorten BOA's. Degene waar wandelaars het meest mee te maken zullen krijgen zijn de z.g. Groene BOA's, die je kunt tegenkomen onder de namen boswachter, parkwachter, duinwachter, natuurwachter en jachttopziener/opzichter. Ze zijn in particuliere dienst (natuurbeheerders, landgoederen), mogen alleen optreden in hun vastgestelde werkgebied en hebben beperkte bevoegdheden. Door het volgen van een opleiding kunnen ze opsporingsbevoegdheden krijgen en in bijzondere gevallen politiebevoegdheden. Er is in de praktijk een groot verschil tussen bovengenoemde 'wachters', w.o. de boswachter, en de jachttopziener. De boswachter is vaak nog niet helemaal met de tijdgeest meegegaan en houdt zich derhalve bij voorlichting, educatie en af en toe wat bromsnorren. De jachttopziener moet, zoals zijn naam aangeeft, toezien op een goed verloop van de 'officiële' jacht in een bepaald gebied. In de praktijk is hij in dienst van de terreineigenaar en gewoon een belangrijkere jager; en dus houdt hij niet van wandelaars en andere jachtverstoorders. Zijn belangen worden dan ook behartigd door de jachtlobby. Het zijn wat modernere types, minder tot discussie geneigd en meer tot het vertolken van de standpunten van hun opdrachtgevers. Voorlichting en educatie vinden ze een 'degradatie'. Ze willen politiebevoegdheden, maar die krijgen ze niet altijd. Dit verklaart misschien hun wat gefrustreerde optreden, als gemankeerde politieagenten.

Omgaan met gezagsdragers

Zoals iedereen hebben opziensers het recht om staande te houden. Maar voorzien van opsporingsbevoegdheid mogen ze ook aanhouden en een proces-verbaal uitschrijven. Met politiebevoegdheid mogen ze fouilleren, een wapen dragen en (wapen)geweld gebruiken. De tendens is om steeds meer bevoegdheden aan opziensers toe te kennen. Vraag in ieder geval of ze zich legitimeren. Zonder legitimering mogen ze niets doen. De beste manier om met allerlei opsporingsambtenaren om te gaan:

1. omlopen en ontlopen; ook het opsplitsen van de groep zorgt altijd voor veel verwarring bij de wetsdienaren.
2. als dat niet lukt: discussie aangaan; dus: je wilt alleen eenmalige toegang, het is een belangrijke doorgang door een mooi gebied, we verstoren niets;
3. en altijd: vriendelijk blijven.

Als je zeker weet dat een pad openbaar is, gebruik dan dit argument. De geüniformeerde weet dan dat hij zwak staat en zal zich misschien minder intimiderend durven op te stellen. En natuurlijk is er dan nog de oplettende burger. Deze heeft geen uniform of speciale bevoegdheden en hoeft derhalve slechts duidelijk te worden gemaakt dat hij niets te vertellen heeft over het terrein waar hij zich bevindt. Maar hij mag je wel staande houden. En gezien de recente ontwikkelingen mag dat wel wat ('redelijk en proportioneel') geweld met zich meebrengen. Als die burger een jager is, dan heeft hij geen speciale bevoegdheden, maar wel een geweer. Uiteraard mag hij niet op mensen schieten, maar al dat geknal werkt wel intimiderend. Je kunt maar beter niet in gebieden gaan wandelen waar gejaagd wordt.

Grondeigenaren

Hebben geen uniform, maar zouden er graag een willen hebben. Meestal betreft het boeren, en soms zijn ze tamelijk agressief. De grondgebonden Nederlander is meer vergroeid met het eigendomsrecht dan met Sinterklaas. De laatste ter discussie stellen is al zinloos; het eerste bespreekbaar maken is poging tot zelfmoord. Ga net zo met ze om als met de uniformen. Bij dreiging met geweld: rechtsomkeer maken. Nieuwe rijken gaan dan nog een stapje verder dan boeren. Ze zijn herkenbaar aan protserige villa's (die op de mooiste wandelroutes staan), enorme hek- en prikkeldraadwerken met camera's, duidelijke (en veel) verbodsborden en honden die slecht zijn in menselijke lichaamstaal. Ze (baas en hond) zijn vaak grof, intimiderend en geweldsbereid. Houd je hier verre van!

De Landmacht

Militaire terreinen zijn weer een heel andere categorie, vanwege de eventuele dreiging met blindgangers. Op zich een werkzaam middel, want je wilt jezelf en je medewandelaars niet aan het gevaar van scherpe, niet-ontploffte munitie blootstellen. Bedenk echter wel dat alleen op schietterreinen (Harskampse Zand, Oldebroekse Heide) blindgangers echte problemen kunnen veroorzaken. De gewone oefenterreinen zijn ongevaarlijk en goed te betreden, ook als de toegang verboden is. Alleen als duidelijk met vlaggen en bollen is aangegeven dat er wordt geoefend kun je maar beter een andere keer terugkomen.

Borden

Er zijn er waar je niet op hoeft te reageren: verkeersborden (zoals inrijverbod, doodlopende weg) en borden eigen weg. Deze betekenen niet dat je er niet mag lopen. Ze geven alleen maar een verkeerssituatie resp. een eigendomsvoorbehoud aan. Wel is het zo dat 'eigen weg' zorgt dat het pad 'ter bede' (tot wederopzegging) toegankelijk is. Daarom wordt deze aanduiding wel gebruikt om de verjaring waardoor openbaarheid zou ontstaan tegen te gaan.

Andere borden lijken objectief, maar doen feitelijk een beroep op eigen inzicht: 'natuurgebied, rustgebied'. Je zult dus zelf moeten nagaan of deze terecht zijn geplaatst, zeker als er een betredingsverbod aan is gekoppeld. Terreinbeheerders worden overigens steeds terughoudender in deze materie en stimuleren tegenwoordig soms zelfs het struinen in hun gebieden. Hieraan gerelateerd zijn borden die toegang in broed- en bronsttijd verbieden. De broedtijd geldt van half april tot 1 juni; de bronsttijd beslaat ongeveer augustus/september en zal je alleen tot last zijn in grote bosgebieden. Verder zijn er bijzondere zomer- of wintergasten die ontzien moeten worden. Overigens is het zo dat er altijd wel ergens een vogel broedt, dus er wordt ook nog iets aan je discretie en diervriendelijkheid overgelaten.

Bordje verboden toegang

Echt lastig is natuurlijk de meest populaire tekst in Nederland: verboden toegang, art. 461 WvS. Belangrijk is dat een simpel bordje niet voldoende is om iemand de toegang te ontzeggen. Er moet ook een feitelijke situatie aan ten grondslag liggen. De plaats van het bordje moet dus kunnen aantonen dat hij ook feitelijk eigenaar is. In principe hoef je je dus niet veel aan te trekken van zo'n verbod. Bovendien betreft het slechts een overtreding en is meestal is de zwaarste sanctie dat je wordt teruggestuurd. Als je het vermoeden hebt dat het bordje onrechtmatig is geplaatst, kun je je ook laten bekeuren en de boete vervolgens niet betalen. De kantonrechter doet dan uitspraak over de zaak. Als je kunt aantonen dat je uit principiële motieven handelde, legt de rechter waarschijnlijk niet eens een boete op.

En tenslotte zijn ook veel borden Verboden Toegang slechts een eigendomsvoorbehoud. Op die manier is het voor de eigenaar mogelijk om de echte wandelaar te laten lopen en de misbruiker te weigeren, juist op grond van dat verbodsbord.

Het bord 'Opengesteld' betekent: niet openbaar, maar wel toegankelijk (vandaar de vele extra bepalingen omtrent bv. vuur, dier en geluid). Het betreft dus zelfs een feitelijke uitnodiging.

Het bord met 'Fietspad' betekent gelijkwaardige toegang voor wandelaars en fietsers, mits er geen voetpad aanwezig is en je de fietsers niet hindert. In ieder geval is elk gemotoriseerd verkeer verboden. Maar behalve dat fietsers zich soms als alleenheersers gedragen, is dit niet het soort pad waarop struiners wensen te worden aangetroffen.

In het algemeen geldt dat elk bord moet worden onderzocht op zijn nut en redelijkheid. Als er ergens op een verbodsbord staat dat het voorjaar bronsttijd is en dan nog wel in de polder, dan weet je zeker dat je genept wordt.

Een laatste tip: Verbodsborden bijten en verbaliseren niet, dus in principe negeren als je het mogelijk, verantwoord en zinnig acht. Maar wacht u voor den hond!

Hekken

Als een (dam)hek duidelijk een veewering is (dus laag en zonder prikkeldraad) geldt het niet als verboden toegang. Is een hek hoog met prikkeldraad, dan geldt dit al als wandelverbod. Ben je hier niet van onder de indruk, dan moet je altijd eerst proberen het hek open te maken; dit lukt vaker dan je denkt. Als het nodig is: alleen overklimmen bij een bevestiging of een scharnier, zodat je niets beschadigt.

Schrikdraad: Is vaak makkelijk af te koppelen met de handgreep. Na het passeren wel weer terug aanbrengen. Bij vochtig weer is schrikdraad agressiever door de betere geleiding: uitkijken dus.

Prikkeldraad: In bijna elk bedrading is wel een zwak punt te vinden waar je er over kunt klimmen of er onderdoor kunt kruipen. Goed zoeken!

Dieren

Honden: Deze ogen en klinken meestal agressiever dan ze (durven) zijn. Veel geblaf, weinig bijt. Ook blijven ze meestal op hun eigen terrein. Vaak is contact maken al voldoende om ze tot rust en kwispelen te brengen. Voor als het nodig is, toch maar enige tips voor menselijke lichaamstaal: maak je groot, kijk over het beest heen (vermijd oogcontact), gebruik je zwaarste en luidste stem. Zorg dat je dominant (hoog) bent. En als Bello wat traag van begrip is, willen een stok of een dreigende houding wel eens wonderen doen. Als je mazzel hebt liggen er ergens wel handzame stenen of in ieder geval wat zand. Bovendien zijn er effectieve hondenfluiten en apparaten met ultrasoon geluid in de handel. Maar vlucht nooit, en zeker niet zonder omkijken. Honden zijn net mensen en zullen dus niet aarzelen om je van achter te bijten. Het spreekt voor zich dat je een beet z.s.m. moet laten behandelen en dat m.n. de tetanuspriek erg belangrijk is.

Zwanen: hebben ook een bedenkelijke reputatie. Maar alleen als mevrouw broedt, houdt mijnheer op agressieve wijze in de omgeving de wacht. Verder kun je ze gewoon passeren.

Insecten. Teken zijn de enige insecten die een echt gezondheidsprobleem voor alle wandelaars kunnen opleveren. Iedereen heeft zijn eigen opvatting over de bestrijding van deze beestjes. Het enige wat zeker is: de teek snel verwijderen en het wondje ontsmetten met alcohol. Overigens is de kans op de ziekte van Lyme maar maximaal 30%.

Hiernaast kunnen wespensteken dodelijk zijn, maar de kans dat je er veel oploopt is klein. Alleen mensen met allergie hebben aan één steek genoeg.

Stieren: Nauwelijks aanwezig in de Nederlandse weiden en dan nog volkomen onschuldig. Alleen als er koetjes en kalfjes bij zijn dreigt er gevaar.

Ander vee: Bijna altijd ongevaarlijk. Koeien, paarden en geiten zijn meestal vooral nieuwsgierig; ze vinden het leuk als je vlucht, want dan kunnen ze spelend achter je aan lopen. Pas wel op bruuske bewegingen van het vee: zowel de eventuele horens als de pure massa van het dier kunnen gevaarlijk zijn. Paarden zijn dan ook nog eens extreem nerveuze beesten.

Een speciale categorie zijn de uitheemse begrazers van natuurterreinen. Deze zijn i.h.a. wat minder geciviliseerd en kunnen in de aanval gaan als je te dichtbij komt; dat je ze alleen maar wilt voeren vinden ze geen geldig argument. Het bewaren van enige afstand is voldoende om veilig door te kunnen lopen. Uiteraard verstoor je alle vee zo min mogelijk.

Veeziektes

Van de ziekte zelf zul je niet zoveel last krijgen, wel van de paniek er omheen. Argumenten van eigenaren die wandelaars willen tegenhouden betreffen vaak de ziektes die ze, m.n., via hun schoeisel, mogelijk zouden kunnen overbrengen. En bij een echt grote uitbraak (zoals m.n. MKZ) is het verbluffend om te zien hoe wandelaars bijna verantwoordelijk worden gesteld voor een mens- en diervijandig landbouwbeleid. Ook heeft men dan een mooi argument om half Nederland voor wandelaars op slot te gooien. Trek je dus niet al te veel aan van verhalen over veeziektes en vervolg –zorgvuldig!- je weg.

Waar struinen we?

Het bovenstaande lijkt genoegzaam duidelijk te maken dat zowel het 'officiële' struinen als het echte zwerven in Nederland nauwelijks mogelijk is. In ieder geval lijken grote bosarealen nodig (dus eigenlijk alleen de Veluwe) en minder dicht bebouwde gebieden (dus zeker niet de Randstad). Maar de schijn bedriegt. Overal waar waterlopen en meren zijn, kan vaak ook gewandeld worden over dijken en schouwpaden. Tienduizenden kilometers wandelpad liggen hier te wachten op ontdekking door struiners en zwervers. Nederland Fiets- en Waterland zou juist door het water Wandelland kunnen worden. De aanhoudende struiner wint!

. Vincent Rottier

KORT NIEUWS

Nemo wandelt 15 jaar

Nemofeest 16 januari

11 september 1988 was de eerste Nemowandeling rond Wapenveld bij de IJssel. De eerste Nemobus was met dit doel tijdens de zomer met vereende krachten opgeknapt. We namen koffie en soep mee, en een route over grasdijken. Meteen al werden we geconfronteerd met afgesloten paden, hekken en prikkeldraad. Op die dag kregen we de smaak te pakken en gingen we elke week wandelen. Tot nu toe organiseerde Nemo meer dan 900 dagwandelingen, 80 wandelweekends en 60 wandelweken voor ruim 15000 deelnemers op zoek naar aantrekkelijke en onbekende onverharde voetpaden.

Op 16 januari vieren we het 3e lustrum van Nemo in de hal van het Nemokantoor, vanaf 16.00 uur. Iedereen is welkom! Er is eten, drinken en muziek!

José heeft een dochter!

Op 12 augustus heeft José, één van de vaste wandelbegeleiders van Nemo, een dochter gekregen met de naam Menna. Moeder en kind maken het uitstekend. Menna is de Berberse naam van een vroedvrouw in Douar Tamazirt (Zuid Marokko), die door de jaren heen heel veel vrouwen in het dorp en omgeving hielp bevallen. Ter ere van het leven en het levend houden van de Berberse cultuur gaf José haar dochter deze naam door.

Vaarwel Robby...

“Omdat velen van jullie mij kennen, wil ik jullie langs deze weg graag bedanken voor de sympathie en het enthousiasme dat ik mocht ontvangen tijdens mijn wandelingen met mijn baas Maarten. Mede dankzij mijn gedegen training door de Geleidehondenopleiding Labbee te Dongen, heb ik mijn baas naar ik meen vakkundig en zeker met grote vreugde door bos en heide, over sloot en hek, via overstapjes en smalle planken gelootst. Ik vind het jammer, dat ik dit vanaf nu niet meer kan doen. Geheel onverwachts, binnen minder dan een week, moest ik ophouden met leven.

Vaarwel”

Robby Bakx, 13 augustus 2003.

Scheperspad open

Feestelijke Nemowandeling 9 november. Na jarenlange acties en procedures door Nemo samen met de Vrienden van het Hoolter Pad, is het pad op 2 september jl. officieel geopend met champagne. Nemo gaat het pad zijn eigen manier openen met een Nemowandeling op 9 november. We worden ontvangen door de Vrienden van het Hoolterpad.

Afscheid van onze vriend Jelle

Na een korte slopende ziekte is deze zomer Jelle Asma overleden, in zijn eigen huis in Schellingwoude. Jelle was een trouwe Nemo-vriend. Bij zijn ziekbed en bij zijn begrafenis hebben we gezegd dat hij erg veel voor ons betekende. Wij van Nemo pionierden in de bergen van Polen met een project, waarvan veel mensen de zin niet van zagen. Een groot huis, veel land en veel ideeën, in een omgeving die ook niet snapte wat we er deden. Hij was één van de weinige mensen die meteen enthousiast was en ons hielp. Als we over een of ander technisch probleem begonnen, keek hij wat afwezig en even later had hij tot ieders verbazing het probleem opgelost met simpele middelen. Hij genoot van de gezelligheid die bij Nemo hoorde; er ontstonden spontane woongroepen en hij was meester in pannenkoeken bakken. Voor een zwerfhond bouwde hij met de kinderen een hondenhok. Hij gaf ons het gevoel dat we op de goede weg zaten, hij gaf ons zelfvertrouwen en een flink stuk van zijn eigen kracht, waarmee we weer op eigen kracht door konden gaan. Het klikte. Terwijl zijn eigen huis nog lang niet af was, kwam hij weer terug in Polen, ook omdat zijn kinderen zo graag wilden. Deze zomer zou hij weer terug komen, had hij beloofd, om bij te komen van zijn operaties. En we hadden samen al plannen gemaakt voor de waterpompen. Maar het mocht niet zo zijn.

Zijn manier van leven heeft op ons veel indruk gemaakt en iets achter gelaten wat blijvend is. Het is zijn optimisme, het gevoel dat geluk maakbaar is en dat dingen niet af hoeven om te slagen: met zijn sleutelwoorden “kracht, vreugde en vertrouwen”. Dat stukje Jelle nemen we weer mee naar Polen, waar we verder knutselen.

Nemo in Polen

In december verschijnt een Nemo Nieuwbrief die geheel gewijd is aan het Polenproject van Nemo, met een verslag van alle activiteiten in Polen, de mijnbouw dreigingen en de plannen voor volgend jaar. Daarom in dit nummer niets over Polen.

Wandelcafé verhuist

Jarenlang was het Wandelcafé gevestigd in het Buurthuis de 2e Uitleg op de Prinsengracht. Vorig jaar is het buurthuis door het Stadsdeel Binnenstad wegbezuinigd en na acties uit de buurt heeft de ruimte een nieuwe bestemming; een sociëteit voor ouderen uit de buurt. De nieuwe beheerders hadden de ruimte zelf nodig en het huurcontract met Nemo werd opgezegd. Het Wandelcafé verhuist naar de hal van het Nemokantoor in het Westerpark. Op 16 januari is er een groot feest en op 24 oktober het Pools Café.